

نقش نداجا در توسعه سواحل مکران و تأثیر آن بر امنیت اقتصادی جنوب شرق کشور

ارسلان قلی نژاد^۱

عباس ملکی^۲

چکیده:

سواحل مکران از مزیت‌های نسبی گسترده‌ای برخوردار است و در تصمیم‌گیری‌های کلان ملی و فراملی، نقش پررنگی در مقیاس منطقه‌ای به خود گرفته است. نیروی دریایی راهبردی که مأموریت دفاع در عمق دریای عمان را عهده‌دار شده است؛ توان آن را دارد، به‌عنوان محوریت انسجام ترجمان‌های دریایی کشور در بستر اقتصاد دریا-پایه در طول سواحل مکران را مهیا نماید؛ ازاین‌رو این پژوهش با هدف تبیین نقش نداجا در توسعه سواحل دریایی مکران و تأثیر آن بر امنیت اقتصادی جنوب شرق کشور انجام شده است. روش تحقیق در این پژوهش از نظر هدف، کاربردی و از نظر ماهیت، داده‌آمیخته است. روش نمونه‌گیری در بخش کیفی به‌صورت هدفمند و ابزار گردآوری داده‌ها مصاحبه نیمه‌ساختاریافته بوده که برحسب اشباع داده با تعداد ۷ نفر از خبرگان و کارشناسان نداجا که دارای سوابق عملیاتی بودند، انجام شد. در بخش کمی، جامعه آماری پژوهش متشکل از افسران ارشد نداجا (دارای سابقه خدمت در مناطق عملیاتی به تعداد ۱۸۶ نفر از طریق نمونه‌گیری تصادفی ساده) است. روش تحلیل داده‌ها از طریق تحلیل محتوا به‌وسیله نرم‌افزار آماری smart pls انجام پذیرفت و بر همین اساس تعداد ۲۲ شاخص برای نقش‌های نداجا و ۱۳ شاخص برای توسعه سواحل مکران و ۹ شاخص برای امنیت اقتصادی در بخش کیفی تحقیق شناسایی گردید.

نتایج حاصل از تحقیق نشان‌داد که نقش‌های نداجا بر توسعه سواحل مکران تأثیر مثبت و معنی‌دار دارد. این در حالی است که توسعه سواحل مکران بر امنیت اقتصادی نیز تأثیر مثبت و معنی‌داری داشت.

واژگان کلیدی: امنیت اقتصادی، سواحل مکران، نداجا

۱. کارشناسی ارشد مدیریت رسانه، دانشکده علوم و فنون فارابی، تهران، ایران. (نویسنده مسئول) qolinejad1359@gmail.com

۲. استادیار جغرافیای سیاسی دانشکده فارابی، تهران، ایران.

جستار گشایی

اقیانوس هند با مساحت ۷۴ میلیون کیلومتر مربع سومین اقیانوس جهان از نظر وسعت به‌عنوان مرکز چالش‌های قرن بیست‌ویکم است و سواحل مکران که نیمی از سواحل جنوب کشور را در گستره‌ای به وسعت تقریبی یک هزار کیلومتر در برمی‌گیرد، پهنه گسترده‌ای است در شمال اقیانوس هند و این فضای سرزمینی از مزیت‌های نسبی گسترده‌ای برخوردار است؛ بنابراین در تصمیم‌گیری‌های کلان ملی و فراملی نقش پررنگی در مقیاس منطقه‌ای به خود گرفته و از زمانی که نیروی دریایی راهبردی مأموریت دفاع در عمق دریای عمان را عهده‌دار شده است، توان آن را دارد به‌عنوان محوریت انسجام اهداف دریایی کشور، بستر اقتصاد دریا- پایه و خشکی- پایه را در طول سواحل مکران مهیا نماید. ظرفیت‌های فراوان جغرافیای اقتصادی سواحل مکران برای توسعه و محدودیت‌های سواحل خلیج فارس که در حال حاضر در تجارت و بازرگانی کشوری دارای نقش ملی و بین‌المللی هستند باعث تغییر رویکرد مسئولین نظام و دولت‌مردان جمهوری اسلامی ایران گردیده و برای ایجاد تمرکز کانونی فعالیت‌های جمعیتی، بازرگانی، صنعتی، گردشگری، ماهیگیری و نظامی اقدامات و گام‌های مؤثری برداشته‌شده است (کریمی پور، ۱۳۸۱). با نگاهی اجمالی به وضعیت سرزمین‌های ساحلی مکران این مهم به ذهن متبادر می‌شود که با وجود ارزش حیاتی این منطقه به لحاظ امنیتی، اقتصادی و سیاسی، متأسفانه توجه کافی به عناصر مربوط به توسعه امنیت اقتصادی از طریق توسعه دیگر عناصر قدرت ملی نگردیده است و یا اقدامی صورت نگرفته است. با توجه به عدم توسعه‌یافتگی این سواحل، چالش‌های عمیقی را از لحاظ مسائل اقتصادی و اجتماعی به بار آورده است، نرخ بیکاری بالا، افزایش روزافزون طلاق، روند تصاعدی قاچاق کالا، آمار نگران‌کننده بزه، و روند رو به رشد اعتیاد که بیش‌تر از محروم‌بودن این مناطق ناشی می‌شود، ضرورت اتخاذ سیاست‌هایی را که به توسعه اقتصادی و اجتماعی این مناطق بینجامد، ایجاد می‌کند. این در حالی است که توانمندی‌های سواحل جنوب شرق ایران؛ به‌ویژه سواحل دریای عمان شامل پتانسیل‌های اقتصادی، ارتباطی، نظامی و همگرایی ملی این منطقه در توسعه ملی کشور نقش اساسی دارد. در چنین شرایطی با در نظر گرفتن گسترش محل مأموریت نداجا در سواحل جنوب شرق کشور، مسئله اصلی این است که نداجا چگونه می‌تواند در توسعه سواحل دریایی مکران و امنیت اقتصادی آن نقش‌آفرینی کند. بیش‌تر کشورها در صحنه سیاست جهانی، در پی طرح‌ریزی و اجرای راهبردهای جدیدی هستند تا بر اساس آن بتوانند منافع ملی خود را با توجه به ساختار جدید در نظام بین‌الملل تأمین نمایند. در چنین شرایطی بی‌جهی به ظرفیت‌های بالقوه سواحل مکران و فراهم نشدن زمینه‌های بهره‌گیری از این ظرفیت‌ها موجب عدم تحقق توسعه و ایجاد ناامنی اقتصادی در این منطقه می‌گردد. به همین واسطه به نظر می‌رسد نقش‌هایی که این نیرو پیش‌تر در منطقه خلیج فارس ایفا می‌کرده کافی نبوده و با تغییر محیط

جدید نداجا می‌تواند نقش‌هایی جدید را در توسعه سواحل مکران ایفا نماید و بر امنیت اقتصادی جنوب شرق کشور اثرگذار باشد.

با توجه به این‌که نیروی دریایی به‌عنوان اصلی‌ترین یگان مستقر در سواحل مکران و با علم به این‌که از مقدرات و توانمندی‌های لازم برخوردار است، بی‌شک نقش آن در توسعه سواحل مکران و تضمین امنیت اقتصادی آن انکارناپذیر خواهد بود؛ بنابراین شناخت شاخص‌ها و مؤلفه‌هایی که به انجام این مأموریت کارآمد کمک خواهد کرد از اهمیت قابل‌توجهی برخوردار خواهد بود که تلاش محققان در این تحقیق، سعی در انجام آن بوده است.

اهمیت این پژوهش در آنجاست که این پژوهش می‌تواند الگوی پیشرفت تدوین‌شده بستر توسعه اقتصادی و اجتماعی سواحل جنوب شرق را فراهم آورد و پیامد آن استقرار زیرساخت‌های مناسب برای توسعه اقتصادی کشور از طریق بهره‌گیری از ظرفیت‌های این سواحل به‌عنوان دروازه طلایی کشور برای ارتباط مستقیم با دریاهای آزاد و بهره‌گیری از ظرفیت‌های مناسب آن خواهد بود. هم‌چنین مبنایی برای پیگیری و مطالبه کمی و کیفی پیشرفت توسط مبادی ذی‌ربط استنادداران و مسئولان سواحل جنوب شرق کشور از دولت نیز باشد. بی‌توجهی به نتایج این پژوهش، باعث نادیده گرفتن نقش تأثیرگذار نیروی دریایی در توسعه سواحل مکران می‌گردد.

بر همین اساس هدف از پژوهش حاضر شناسایی نقش نداجا در توسعه سواحل مکران و بررسی تأثیر آن بر امنیت اقتصادی جنوب شرق کشور، تعیین چگونگی تأثیر نداجا در توسعه سواحل مکران، تعیین چگونگی تأثیر نداجا در امنیت اقتصادی جنوب شرق کشور و تعیین چگونگی تأثیر نداجا در امنیت اقتصادی جنوب شرق کشور از طریق متغیر میانجی توسعه سواحل مکران است؛ به عبارت دیگر دغدغه ذهنی محققان پاسخگویی به سؤالات زیر است:

(۱) نداجا در توسعه سواحل مکران چه نقشی دارد؟

(۲) توسعه سواحل مکران چه تأثیری بر امنیت اقتصادی جنوب شرق کشور دارد؟

پیشینه تحقیق

حافظ‌نیا (۱۳۹۵) در مقاله‌ای با عنوان مکران، بیان می‌دارد که: در شرایط بروز محاصره دریایی و تهدید امنیت تنگه هرمز، ایران به شدت آسیب‌پذیر خواهد بود؛ از این رو، سواحل جنوب شرق ایران، توانمندی مناسبی برای خروج ایران از تنگنای ارتباطی دریایی محسوب می‌شود. از سوی دیگر، ایران از جهات مختلف با تهدیدات متعدد روبه‌رو است؛ بنابراین سواحل دریای عمان منطقه امن‌تری برای خروج نسبی ایران از تهدیدات موجود و تهدیدات مفروض است، مشروط بر این‌که تحولی در ساختار فضایی حمل‌ونقل کشور بر اساس طرح پیشنهادی انجام پذیرد. توسعه اقتصادی همراه با توسعه ارتباطی، محرکی قوی در

خصوص ایجاد تغییرات اساسی در ساختار اقتصادی و اجتماعی منطقه و به تبع آن کل کشور است و ضرورت‌های امنیتی جنوب شرق با کارکردهای منحصربه‌فرد خود در هنگام بحران، نقش مؤثری در دفاع و به تبع آن در امنیت نظامی کشور خواهد داشت. جوادی ارجمند و همکاران (۱۳۹۵) حلقه جغرافیای سیاسی خلیج فارس و امنیت جمهوری اسلامی ایران را مورد بررسی قرار دادند. آن‌ها به این نتیجه رسیدند که منطقه خلیج فارس ویژگی‌های یک مجموعه امنیتی را دارا بوده و پیچیدگی‌های این صورت‌بندی، چالش‌ها و فرصت‌هایی را پیش‌روی جمهوری اسلامی ایران قرار می‌دهد.

اعظمی و منش طویه (۱۳۹۱) به بررسی نیروی دریایی راهبردی و توسعه سواحل مکران پرداختند. نتایج حاصل حاکی از آن بود که نیروی دریای راهبردی، نیرویی است که حتی در زمان صلح و بدون درگیری نظامی با کشور تهدیدکننده منافع ملی، سعی در اشاعه و گسترش تسلط خود بر رفع هرگونه تهدیدی در این خصوص را داشته باشد؛ از همین رو، مأموریت نیروی دریایی ارتش جمهوری اسلامی ایران پس از تبیین آن به عنوان یک نیروی راهبردی و همچنین از آنجا که علاوه بر تأمین اهداف نظامی (منافع ملی)، مسئولیت بسیاری از مسائل که حوزه‌های سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و تبلیغاتی در صحنه‌های داخلی و خارجی به این نیرو واگذار شد، بسیار دشوارتر و حساس‌تر از گذشته شده است.

عبداللهی (۱۳۹۱) به بررسی نقش سواحل مکران در امنیت منطقه و امنیت کشور و راهکارهای استفاده بینه از این سواحل پرداخته است. نتایج پژوهش نشان‌داد که نقش جغرافیای سیاسی سواحل دریای عمان (مکران) را در امنیت منطقه و امنیت کشور واکاوی نموده و راهکارهای استفاده بینه از این سواحل را باهدف پیشرفت همه‌جانبه منطقه ارائه کند؛ بنابراین ابتدا به بررسی موقعیت شرق و جنوب شرق کشور و موقعیت سواحل مکران با تمرکز بر دو استان هرمزگان و سیستان و بلوچستان پرداخته شده است. در ادامه، سازوکارها و قوانین مصوب جمهوری اسلامی در ارتباط با استفاده بینه از این سواحل در راستای منافع، امنیت و اقتدار ملی آمده است. در پایان نیز فهرستی از نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدیدات موجود در ارتباط با توسعه سواحل مکران برای انجام مطالعات بعدی و سپس راهکارهایی با هدف افزایش ضریب امنیتی این سواحل، ارتقای میزان بهره‌مندی از آن در پیشرفت اقتصادی کشور و تثبیت اقتدار ملی جمهوری اسلامی در منطقه جغرافیایی دریای عمان و اقیانوس هند ارائه شده است. سیاری و همکاران (۱۳۹۰) به بررسی تعیین الگوی توسعه نقش‌های نیروی دریایی ارتش جمهوری اسلامی ایران پس از استقرار در سواحل مکران پرداختند. نتایج نشان‌داد که استقرار نداجا در سواحل مکران، این نیرو را به گونه بدون واسطه در مجاورت اقیانوس هند و تعامل با این محیط جدید قرار می‌دهد؛ بنابراین دیگر نقش ایی که پیش‌تر در خلیج فارس ایفا می‌نمود، برای منطقه استقرار جدید کفایت لازم را نخواهد داشت و لازم است قادر باشد به صورت دست کم چهار دسته نقش را تحت عناوین زیر ایفا نماید:

۱- نقش‌های نظامی ۲- نقش‌های دیپلماسی (سیاسی) ۳- نقش‌های انتظامی (پلیسی) ۴- نقش‌های امدادی و بشردوستانه (مردم‌یاری).

ازجمله نوآوری‌های این پژوهش پرداختن به نقش نیروی دریایی بر امنیت اقتصادی در منطقه جنوب شرق ایران با تأکید بر سواحل مکران است که در هیچ کدام از پژوهش‌های قبلی مشاهده نشد. اجرایی‌شدن نتایج این پژوهش می‌تواند الگوی پیشرفت و بسط توسعه اقتصادی و اجتماعی سواحل جنوب شرق را فراهم آورد که پیامد آن استقرار زیرساخت‌های مناسب برای توسعه اقتصادی کشور از طریق بهره‌گیری از ظرفیت‌های این سواحل به‌عنوان دروازه طلایی کشور برای ارتباط مستقیم با دریاهای آزاد خواهد بود؛ همچنین مبنایی برای پیگیری و مطالبه کمی و کیفی پیشرفت توسط مبادی ذی‌ربط استانداران و مسئولان سواحل جنوب شرق کشور از دولت نیز باشد؛ به‌عبارت‌دیگر در این پژوهش، قصد نهایی، اهداف و روش‌هایی است که نیروی دریایی با توجه به توانمندی‌های خود و از طرف دیگر شرایط سواحل مکران، بتواند با اجرای آن‌ها سبب رونق اقتصادی منطقه شود.

روش تحقیق:

پژوهش حاضر با رویکرد آمیخته با ترکیبی از دو روش کیفی و کمی انجام شده و از حیث بعد محیط از نوع میدانی و از نظر هدف کاربردی است. بدین‌صورت که در بخش کیفی، مبتنی بر روش تحلیل مضمون و با به‌کارگیری ابزار مصاحبه انجام‌شده است. با توجه به میدانی و کیفی بودن پژوهش، بهترین و جامع‌ترین ابزار جمع‌آوری اطلاعات، مصاحبه است. روش نمونه‌گیری، هدفمند و گلوله برفی است. ضمن اینکه از مصاحبه‌شونده‌ها خواسته می‌شود تا اطلاعاتی درباره خودشان ارائه دهند، از آن‌ها خواسته‌شده است تا نمونه‌های آگاه در زمینه موضوع تحقیق را برای انجام مصاحبه بعدی معرفی کنند. انتخاب نمونه‌ها تا زمانی ادامه دارد که کفایت و اشباع داده‌ها حاصل شود و پژوهشگر دریابد که نمونه‌های بعدی، اطلاعات متمایزی در اختیار وی نخواهند گذاشت؛ بدین‌رو از خبرگان سازمانی هفت نفر برای مصاحبه انتخاب شدند. ملاک انتخاب نمونه‌ها، داشتن پشتوانه نظری و عملی در خصوص موضوع پژوهش است. برای تحلیل داده‌های کیفی از تحلیل محتوا استفاده‌شده است که مراحل مرور داده‌ها، تدوین راهنمای کدگذاری، سازمان‌دهی داده‌ها و طبقه‌بندی و کدگذاری داده‌ها در آن طی شده است. تحلیل داده‌ها در این روش از طریق کدگذاری داده‌های کیفی مشتمل بر دو مرحله کدگذاری باز و کدگذاری محوری انجام شد.

در این پژوهش محققان پس از انجام مصاحبه و مکتوب کردن آن‌ها، به‌صورت جمله به جمله، به‌دقت بررسی و پیام اصلی یا مفهوم کلیدی پنهان در هر یک از عبارت‌ها را استخراج نمودند. در برخی جمله‌ها، مصاحبه‌شوندگان از اصطلاحاتی استفاده می‌کردند که مستقیماً به‌عنوان یک کد، قابل استفاده بود و در

برخی موارد، مفهومی در ورای جملات پنهان بود که محققان با توجه به نیت مشارکت نده، یک مفهوم را به آن نسبت داده و به صورت یک کد اولیه در نظر گرفته است. کدهای اولیه، پس از هر مصاحبه پالایش شده و با توجه به سنخیت و تجانس با سایر کدهای کشف شده، زیر مفهومی کلان ر قرار گرفته است و این فرایند، بارها و بارها تکرار شد تا پس از پالایش‌های مکرر، کدهای اولیه به مفاهیم و مفاهیم نیز هر یک بر اساس فرایند تجانس مفهومی، در قالب مفاهیم گسترده‌تر به عنوان مقوله سازمان‌دهی شدند؛ همین‌طور مقولات به وجود آمده نیز بر اساس مقایسه مستمر، برحسب قرابت مفهومی، در سطحی انتزاعی‌تر، در قالب طبقات با یکدیگر تلفیق شدند. پس از تحلیل کلیه مصاحبه‌ها در نهایت، تعداد ۷۸ مفهوم شناسایی شد که پس از پالایش ۵۴ مفهوم، ۳ مقوله مشتمل بر نقش نداجا، توسعه سواحل مکران و امنیت اقتصاد به دست آمد؛ پس از جرح و تعدیل، تعداد این شاخص ۴۴ شاخص تعدیل یافت که در ادامه اشاره شده است.

مرحله دوم کدگذاری محوری: در این مرحله مقوله امنیت اقتصادی جنوب شرق کشور به عنوان محور انتخاب و سایر مقوله‌ها به آن ربط داده شدند.

مبانی نظری و مفاهیم:

نظریه قدرت دریایی

این نظریه از سوی آلفرد تایر ماهان (۱۹۱۴-۱۸۴۰) دریا سالار آمریکایی ارائه گردید. ماهان معتقد بود که قدرت‌های اقیانوسی همیشه دست بالا را خواهند داشت. ماهان حدود ۴۱ سال در نیروی دریایی آمریکا خدمت کرد. ایشان فضاهای دریایی و اقیانوسی را در شکل‌گیری قدرت دریایی و تولید قدرت جهانی و کنترل و محاصره قدرت بری مؤثر می‌دانست. چهار جنبه فضایی-جغرافیایی در سطح کره زمین بر شکل‌گیری تفکر جغرافیای سیاسی ماهان تأثیر گذاشت. گستردگی و پیوستگی بدنه‌های آب در سطح کره زمین که می‌توانست به شکل‌گیری یک نظام پیوسته متحرک بر سطح آن کمک کند.

✓ وجود پهنه خشکی یک‌دست و بدون دسترسی به آب‌ها در خشکی اوراسیا که فقط از طریق اقیانوس منجمد شمالی به اقیانوس‌های جهان راه داشت.

✓ وجود زبان‌ها و لبه‌ها (کرانه‌های) خشکی و متصل به آب‌ها در حاشیه اوراسیا شامل اروپا، جنوب اروپا و جنوب شرق آسیا و غیره.

✓ وجود موقعیت‌های گسسته خشکی، مجزا از اوراسیا و در داخل آب‌ها شامل سه مجموعه ژاپن، انگلیس و آمریکا.

✓ در مقایسه قدرت دریایی و خشکی، ماهان قدرت خشکی را محاصره‌شده از سوی یک قدرت دریایی تصور می‌کرد. ماهان معتقد بود که انگلیس به عنوان یک کشور دریایی از چنین امکانی برخوردار بود.

آمریکا نیز می‌توانست قدرت دریایی برتر باشد؛ زیرا از موقعیت جغرافیایی امنی برخوردار است و به دو اقیانوس راه دارد و از دسترس سایر کشورهای بزرگ دور است؛ ولی می‌بایست جزایر هاوایی را در کنترل خود بگیرد و کانال پاناما را نیز احداث کند.

ماهان برای تبدیل شدن یک کشور به قدرت دریایی شرایط شش‌گانه زیر را پیشنهاد کرد:

۱- موقعیت جغرافیایی کشور: مجاورت یک کشور با یک یا چند دریا که بر دسترسی برای حمل‌ونقل، کنترل راه‌های راهبردی و پایگاه‌ها و غیره مؤثر است.

۲- وضع طبیعی ساحل: ساحل دارای پناهگاه، بر تجارت دریایی، ایجاد بندرگاه، نیروی دریایی و غیره مؤثر است. سواحل دارای پناهگاه و عمیق منبع ثروت و قدرت هستند؛ البته باید در شرایط جنگی قابل دفاع باشند.

۳- گسترش ساحل: باعث تماس بیش‌تر کشور با آب‌ها شده و دسترسی را افزایش می‌دهد ولی سواحل قابل دفاع و بهره‌برداری اهمیت دارند.

۴- اندازه جمعیت: افراد کشور هر چه بیش‌تر باشند در تأمین قدرت دریایی و نیروی سرباز مؤثرتر است.

۵- شخصیت ملی: وجود روحیه دریانوردی، علاقه به توسعه روابط با سایر ملل و تجارت گسترده و صلح‌آمیز برای توسعه قدرت دریایی گام اساسی است.

۶- وضع سیاسی دولت: کیفیت نظام سیاسی و دولت در توجه به قدرت دریایی، بهره‌برداری از جمعیت، منابع و فرصت‌های موجود تأثیر داشته و می‌تواند به افزایش قدرت دریایی کمک کند (حافظ‌نیا و کاویانی راد، ۱۳۸۸).

عوامل امنیتی و سیاسی

سواحل دریای عمان، یا بنا به تأکید رهبر انقلاب، سواحل مکران، عقبه منطقه خلیج فارس در برابر دشمنان فرامنطقه‌ای ایران به حساب می‌آید؛ به نحوی که نیروهای متخاصم برای هرگونه اقدامی در بیخ فارس، مجبور به عبور از این دریا هستند. با توجه به احاطه ایران بر کرانه شمالی دریای عمان، با یک برنامه‌ریزی دفاعی دقیق می‌توان به مقابله با تحرکات دشمن در این منطقه پرداخت و آن را در خلیج فارس در تنگنا قرارداد (فیضی، ۱۳۹۰). سواحل جنوب شرقی ایران به لحاظ جایگاه نظامی می‌تواند در اتخاذ راهبردهای فرامنطقه‌ای برای ایران تعیین‌کننده باشد و توان تحرک میان آب‌های اقیانوسی را به نیروی دریایی ایران ببخشد. این به معنای گسترش حوزه عملیات نظامی ایران، فراتر از حوزه خلیج فارس و امکان تبدیل آن به یک قدرت دریایی راهبردی است. برخلاف محیط بسته خلیج فارس، دریای عمان و اقیانوس هند، با پیوند دادن ما به آب‌های آزاد، امکان این تبدیل را به ما می‌دهد. وجود پایگاه هوایی چابهار و توسعه آن می‌تواند قدرت نظارتی و کنترل ایران را بر بخش شمالی اقیانوس هند افزایش دهد (حافظ‌نیا و کاویانی راد، ۱۳۸۸).

سواحل و آب‌های جنوب شرق ایران دارای عمق راهبردی خاصی است که توان بالایی را برای ایران در مقابله با چالش‌های دفاعی-امنیتی منطقه تضمین می‌کند. اگرچه تفکر راهبردی دفاعی ایران در جنوب، بر خلیج فارس متمرکز است، چنانچه صحنه عملیاتی ایران قبل از ورود به خلیج فارس، از دریای عمان طراحی شود، توان راهبردی مضاعفی در اختیار ایران قرار می‌گیرد. راهبرد دریایی، نقش عمده‌ای در توسعه فرمانطقه‌ای کشور بازی می‌کند. بر طبق نظریه آلفرد ماهان، از پدران علم راهبرد، نظارت بر دریاها، اولین گام در راه کسب قدرت برتر جهانی است. به نظر وی در نزاع بین قدرت‌ها، نیروهایی که در موقعیت برتر دریایی قرار دارند، از امکانات بیش‌تری برای در دست گرفتن ابتکار عمل نظامی برخوردارند (کامران، ۱۳۸۱).

امنیت اقتصادی

مطابق نظر سوداگران اقتصادی (مرکانتلیست‌ها)، دولت موفق دولتی بود کالای بیش‌تری صادر و کالای کم‌تری وارد کند؛ زیرا در این صورت دولت می‌توانست طلای بیش‌تری را که در آن زمان علامت قدرت بود، ذخیره کند. قدرت نیز مفاهیم ثبات و امنیت را تداعی می‌کرد؛ بنابراین، داشتن طلا به مفهوم بیمه شدن صلح و ثبات کشور بود. در قرن ۱۸ در رهنامه لیبرالیستی که با کتاب ثروت ملل آدام اسمیت بنیان نهاده شد، درک متفاوتی از امنیت اقتصادی مطرح شد. آن‌ها امنیت اقتصادی را از سطح دولت به سطح امنیت بازار تنزل دادند. این برداشت از امنیت اقتصادی (که همچنان باقی است) تا سطح یک فرد قابل تنزل است. در این اندیشه، دولت‌ها نقشی حاشیه‌ای در جامعه جهانی دارند و تابع منافع و ارزش‌های اقتصادی و بازاری هستند. دولت تنها در شرایطی که برخی عوامل بخواهند ثبات بازار را مختل کنند، در بازار دخالت می‌کند؛ بنابراین، امنیت اقتصادی در چارچوب اندیشه لیبرالیسم، به امنیت اقتصادی روابط بین‌الملل (بازارها) و امنیت اقتصادی افراد اطلاق می‌شود. انعطاف‌پذیر بودن بازارها تضمین‌کننده ثبات و امنیت سیاسی و اقتصادی است. اندیشه لیبرالیسم مورد انتقاد لنین قرار گرفت. او معتقد بود که قشرهای پرولتاریا (کارگران و زحمتکشان) که پایه نظام هستند، امنیت اقتصادی یا ایمنی ندارند؛ اما سرمایه‌داران صاحبان عوامل تولید هستند تنها در صورتی طبقه کارگر به امنیت اقتصادی می‌رسد که علیه نظام موجود شورش کند و این دور باطل را بگسلد. مکتب وابستگی در چارچوب مارکسیسم، امنیت اقتصادی را در ارتباط متقابل میان مرکز و پیرامون توضیح می‌دهد و معتقد است اقتصادهای باثبات مربوط به کشورهای مرکز و اقتصادهای بی‌ثبات مربوط به کشورهای پیرامونی است. نتیجه اینکه دیدگاه تاریخی امنیت اقتصادی سه سطح از امنیت را باهم ترکیب می‌کند: سطح کلان (مرکانتلیست‌ها) که تنها امنیت اقتصادی دولت را مهم می‌داند، سطح خرد (لیبرالیستی) که بازار را محور امنیت اقتصادی می‌داند، سطوح خرد و کلان (مارکسیستی) (مراد سیف، ۱۳۸۹).

آثار امنیت اقتصادی بر متغیرهای اقتصادی در کوتاه مدت و بلندمدت

وجود ناامنی اقتصادی در یک کشور، باعث می شود که اعتمادبخش خصوصی به نظام بانکی کاهش یابد. در چند المتی بخش خصوصی از یک طرف همواره تمایل دارد سپرده های مدت دار خود را در بانک ها کاهش داده و آن ها به سپرده های دیداری یا پول نقد تبدیل کند و از طرف دیگر میزان دریافت وام و اعتبارات از نظام بانکی افزایش می یابد. این موضوع، باعث می شود که ضریب تکاثر پول و مقدار عرضه پول کاهش فته و در جامعه به دلیل افزایش میزان تقاضا برائز انگیزه های مختلف معاملاتی، سفته بازی و معامله احتیاطی افزایش یابد. به هر میزان، ناامنی اقتصادی در یک کشور بیش تر باشد، حجم پول نقد و سپرده های دیداری نسبت به حجم نقدینگی بالاتر رفته و این پدیده منجر به افزایش نرخ بهره سرمایه گذاری و هزینه تمام شده کالاها و خدمات می شود.

تأثیر بر سرمایه گذاری مولد؛ ایجاد و گسترش ناامنی اقتصادی در یک کشور باعث می شود که تمایل عاملان اقتصادی به فعالیت در بخش های مولد کاهش یابد. به ضرورت دیگر به دلیل افزایش هزینه های سرمایه گذاری، میزان سرمایه گذاری به خصوص در بخش های مولد کاهش می یابد؛ چراکه در این حالت معمولاً فعالان اقتصادی به سرمایه گذاری در بخش بازرگانی، دلالی و واردات قاچاق روی می آورند. نتیجه این وضعیت، کاهش سرمایه گذاری در امر خرید وسایل و ابزار تولید کاهش میزان تولید نسبت به تقاضا و کاهش میزان اشتغال است. کاهش تولید هم در نهایت کاهش میزان عرضه نسبت به تقاضا و افزایش نرخ تورم را به همراه خواهد داشت. یکی دیگر از دلایل کاهش سرمایه گذاری مولد افزایش هزینه های تولید برائز ناامنی اقتصادی و به تبع آن، افزایش قیمت و کاهش امکان رقابت است. کاهش سرمایه گذاری مولد هم چنین از تبعات کاهش امکان پیش بینی هزینه ها برائز ناامنی است. کاهش سرمایه گذاری در کالاهای مولد منجر به کاهش توان تولید کالاهای مورد نیاز و گسترش واردات شده و به کاهش تقاضا برای نیروی کار و افزایش بیکاری می انجامد. تأثیر بر نرخ ارز؛ افزایش تمایل افراد یک کشور به خرید دارایی های خارجی به دلیل وجود ناامنی اقتصادی در آن کشور باعث می شود تقاضا برای خرید ارزهای خارجی افزایش یافته و در مقابل، تقاضا برای پول داخلی کاهش یابد. در صورتی که نرخ ارز شناور فرض شود، این افزایش تقاضا برای خرید ارزهای خارجی و کاهش تمایل به نگهداری پول داخلی منجر به افزایش قیمت ارز و کاهش ارزش پول ملی می شود.

برای بررسی چگونگی تأثیرپذیری رشد اقتصادی از امنیت اقتصادی، می توان به بررسی تأثیر امنیت اقتصادی بر متغیرهای مؤثر بر رشد اقتصادی پرداخت. بر این اساس، ناامنی اقتصادی از طرق زیر می تواند رشد اقتصادی را در آینده محدود سازد:

ناامنی اقتصادی با کاهش منابع لازم برای سرمایه گذاری داخلی، مانع ورود سرمایه گذاری خارجی و

فناوری جدید همراه آن شده و موجب فرار سرمایه می‌شود. همه این عوامل باعث می‌شود که کشور از ارتقای سطح فعالیت و کسب‌وکار بازماند و شکاف فناوری زیاد و رشد بالقوه کاهش یابد.

در شرایط ناامنی اقتصادی، تخصیص منابع در جامعه بنا به دلایل متعدد (از جمله رشد اقتصادی زیرزمینی، شیوع فساد مالی و غیره) بهینه نبوده و از نظر اقتصادی، جامعه در داخل منحنی امکانات تولید حرکت می‌کند؛ نه بر روی آن. در این حالت، از منابع به‌صورت کامل استفاده نمی‌شود و اشتغال کامل هم قق نمی‌یابد و به تبع آن، رشد اقتصادی هم کاهش می‌یابد.

افزایش تمایل شهروندان به نگهداری دارایی‌های خارجی، بر اثر وجود ناامنی اقتصادی از یک طرف و کمبود عرضه به دلیل کاهش توان تولید کشور از طرف دیگر، باعث می‌شود که ذخایر محدود ارزی در راستای تأمین مالی واردات سرمایه‌ای تخصیص نیابد. در نتیجه ارزش خارجی کاهش یافته و با کاهش واردات کالاهای سرمایه‌ای و واسطه‌ای رشد اقتصادی هم کاهش می‌یابد.

تأثیر بر پایه مالیاتی و درآمدهای دولت؛ بر اثر ناامنی اقتصادی حجم اقتصاد زیرزمینی افزایش یافته و میزان سرمایه‌گذاری در اقتصاد کاهش می‌یابد. این پدیده بر پایه‌های مالیاتی دولت اثر منفی گذاشته و باعث کاهش پایه‌های مالیاتی و نیز کاهش درآمدهای دولت می‌شود. در نتیجه در کشورهایی که با مازاد بودجه مواجه‌اند، مازاد بودجه کاهش یافته و در کشورهایی که با کسری بودجه مواجه‌اند، کسری بودجه افزایش می‌یابد. یکی دیگر از تبعات منفی کاهش درآمد مالیاتی، کاهش قدرت دولت در حمایت از برنامه‌ریزی‌ها و سیاست‌های اعلام‌شده در عرصه اقتصاد ملی است. این امر باعث کاهش اعتماد مردم به دولت و خدشه‌دار شدن مشروعیت دولت می‌گردد. تأثیر بر توزیع درآمد؛ در اثر ناامنی اقتصادی و افزایش تورم حاصل از آن، میزان درآمد و ثروت فقرا کاهش یافته و فشار بر آن‌ها بیش‌تر می‌شود؛ اما ثروت و درآمد تعداد محدودی از شهروندان که دارایی‌های خود را از کشور خارج کرده‌اند، نه تنها کاهش نمی‌یابد؛ بلکه به‌واسطه افزایش نرخ ارز در داخل و بازدهی بیش‌تر دارایی‌ها در خارج با افزایش هم‌رو به‌رو می‌شود. یکی دیگر از متغیرهایی که منجر به افزایش شاخص ناامنی اقتصادی می‌شود. نابرابری در دسترسی به فرصت‌ها و منابع است. ناامنی اقتصادی، نتیجه همین نابرابری بوده و توزیع نامناسب و غیر ناعادلانه منابع و فرصت‌ها در نهایت به توزیع نابرابر درآمد می‌شود؛ به‌طوری‌که هر گروهی که منابع و فرصت‌های بهتری را در اختیار دارد، فاصله و شکاف خود را با سایر گروه‌ها و افراد، بیش‌تر می‌کند؛ خود این امر می‌تواند به تقویت ناامنی اقتصادی بینجامد؛ به عبارت دیگر، ناامنی اقتصادی از یک طرف می‌تواند ناشی از نابرابری در دسترسی به منابع و فرصت‌ها باشد و از طرف دیگر، بر اثر وجود ناامنی اقتصادی، این نابرابری و توزیع نامتناسب تشدید می‌شود (عزتی و دهقان، ۱۳۸۷).

تجزیه و تحلیل یافته‌های پژوهش

در این پژوهش به منظور تعیین نوع آزمون و تجزیه و تحلیل سؤالات به صورت زیر اقدام گردیده است:

در جدول ۱، مصاحبه و در جدول ۲ نیز سنجش بار عاملی ارائه شده است. در این پژوهش نه میزان (σ) سطح معنی داری مشخص بود و نه جامعه دارای توزیع نرمال هست. مقدار σ به خاطر تنوع داده‌ها ۵ درصد لحاظ شده است که نشان می‌دهد از هر ۱۰۰ بار آزمون پنج بار احتمال ارتکاب خطای نوع اول وجود دارد.

جدول ۱. مصاحبه

محور	کد مصاحبه	کد گذاری باز
نقش نداجا	مشارکت کننده ۱ و ۵ و ۱۱	انجام رزمایش‌های و مانورهای دوجانبه و چندجانبه
نقش نداجا	۳، ۴، ۱۰، ۹	حضور فعال در آب‌های آزاد، برقراری امنیت، قاچاق سلاح و مهمات، قاچاق سوخت
توسعه سواحل مکران نقش نداجا	۲ و ۳ و ۴ و ۵ و ۸ و ۱۰	رونق کسب و کار، کسب درآمد، اشتغال‌زایی، تعاملات اقتصادی
نقش نداجا توسعه سواحل مکران	۱ و ۳ و ۴ و ۶ و ۹	احداث مراکز درمانی، تقویت کادر پزشکی
نقش نداجا توسعه سواحل مکران امنیت اقتصادی	۱۱ و ۲ و ۴ و ۶ و ۸ و ۹	حضور فعال در آب‌های آزاد، توسعه مراکز آموزشی، مراکز آموزشی فنی و حرفه‌ای دریایی، رونق صنایع دریایی، رونق شیلات، رونق کسب و کار، اشتغال‌زایی، احداث اسکله، احداث فرودگاه، خدمات فرودگاهی
توسعه سواحل مکران نقش نداجا	۱ و ۲ و ۴ و ۷ و ۹ و ۵	رونق اقتصادی، امنیت دریایی، قدرت نظامی، روابط بین‌المللی، تبادلات کالاهای تجاری با کشورهای همسایه، ارتباط صلح و دوستی با کشورهای همسایه
امنیت اقتصادی نقش نداجا	۲ و ۴ و ۷ و ۹ و ۱۱	امنیت صادرات و واردات، تداوم مبادلات اقتصادی و تجاری بدون وابستگی به تنگه هرمز
نقش نداجا امنیت اقتصادی	۱ و ۴ و ۶ و ۸ و ۳	حضور فعال در آب‌های آزاد، برقراری امنیت خطوط مواصلاتی تأمین امنیت خطوط کشتیرانی و نفت کش، مقابله با دزدان دریایی
نقش نداجا توسعه سواحل مکران	۳ و ۶ و ۸ و ۱۰ و ۷	همیاری، مردم یاری، مدیریت بحران، حسن نوع دوستی
نقش نداجا	۳ و ۵ و ۶ و ۸ و ۹ و ۱	روابط دیپلماسی، کمک به کشورهای دوست، انجام مانور و رزمایش به کشورهای دوست
امنیت اقتصادی	۲ و ۳ و ۴ و ۷ و ۱۰	جذب سرمایه‌گذار خارجی، روابط بین‌المللی دیپلماسی

محرور	کد مصاحبه	کد گذاری باز
توسعه سواحل مکران	۹ و ۸ و ۷ و ۴ و ۱ و ۱۱	اختلافات قومی، قاچاق و مواد مخدر، فقدان بازار کار داخلی، فقر فرهنگی حاکم بر منطقه، محرومیت‌های اجتماعی، شکاف‌های مذهبی
امنیت اقتصادی	۱۰ و ۹ و ۴ و ۶ و ۳	قاچاق کالا، سوخت، مواد مخدر و سلاح و مهمات
توسعه سواحل مکران	۱۱ و ۴ و ۳	احداث و تکمیل خطوط ارتباطی ریلی، جاده‌ای، هوایی و دریایی
امنیت اقتصادی	۱۰ و ۳ و ۶ و ۲	هزار هکتار زمین‌های حاصلخیز در عقبه سواحل مکران، امکان مهاجرت
توسعه سواحل مکران	۹ و ۴ و ۷ و ۱	خلأ جمعیتی در منطقه، پراکندگی کانون‌های زیستی امنیت پایدار، توسعه صنعت کشاورزی، حمل و نقل، تجارت دریایی، امنیت انتقال انرژی، شیلات و منابع دریایی، گردشگری

جدول ۲. سنجش بارهای عاملی

ردیف	گویه/شاخص	بار عاملی
۱	به نظر شما نداجا تا چه میزان در تأمین امنیت سرمایه گذاری شیلات در سواحل مکران اثر گذار بوده است؟	۰/۴۸۱
۲	به نظر شما نداجا تا چه میزان در توسعه کشاورزی سواحل مکران اثر گذار بوده است؟	۰/۴۶۷
۳	به نظر شما نداجا تا چه میزان در توسعه صنعت منطقه سواحل مکران اثر گذار بوده است؟	۰/۵۶۹
۴	به نظر شما نداجا تا چه میزان در توسعه زیرساخت‌های بندری منطقه اثر گذار بوده است؟	۰/۵۸۷
۵	به نظر شما نداجا تا چه میزان در ناوگان‌های تجاری منطقه سواحل مکران اثر گذار بوده است؟	۰/۵۶۷
۶	به نظر شما نداجا تا چه میزان در توسعه زیرساخت‌های ورزشی دریایی در منطقه سواحل مکران اثر گذار بوده است؟	۰/۵۳۱
۷	به نظر شما نداجا تا چه میزان در ترویج فرهنگ دریایی سواحل مکران اثر گذار بوده است؟	۰/۴۶۳
۸	به نظر شما نداجا تا چه میزان در مراکز آموزشی فنی و حرفه‌ای دریایی سواحل مکران اثر گذار بوده است؟	۰/۶۱۲
۹	به نظر شما نداجا تا چه میزان در توسعه اماکن تفریحی دریایی سواحل مکران اثر گذار بوده است؟	۰/۶۰۸
۱۰	به نظر شما نداجا تا چه میزان در جذب گردش‌تران دریایی سواحل مکران اثر گذار بوده است؟	۰/۵۴۰
۱۱	به نظر شما نداجا تا چه میزان در مراکز آموزش‌های دریایی سواحل مکران اثر گذار بوده است؟	۰/۶۵۶

ردیف	گویه/شاخص	بار عاملی
۱۲	به نظر شما نداجا تا چه میزان در معرفی و برجسته‌سازی سواحل مکران در رسانه اثر گذار بوده است؟	۰/۴۹۰
۱۳	نداجا تا چه اندازه توانسته است در ایجاد وحدت و همبستگی ملی در بین مردم منطقه اثر گذار باشد؟	۰/۵۸۹
	امنیت اقتصادی	۰
۱۴	به نظر شما توسعه سواحل مکران تا چه میزان در حداقل سازی محرومیت‌های آن منطقه مکران اثر گذار بوده است؟	۰/۷۲۵
۱۵	به نظر شما توسعه سواحل مکران تا چه میزان در تأمین امنیت تجارت خارجی آن منطقه اثر گذار بوده است؟	۰/۵۶۵
۱۶	به نظر شما توسعه سواحل مکران تا چه میزان در پایین‌بودن نرخ تورم اثر گذار بوده است؟	۰/۳۹۱
۱۷	به نظر شما توسعه سواحل مکران تا چه میزان در تأمین امنیت واردات و کالاهای اساسی ازجمله مواد غذایی و دارویی اثر گذار بوده است؟	۰/۵۳۴
۱۸	به نظر شما توسعه سواحل مکران تا چه میزان در رقابتی بودن اقتصاد کشور کمک می‌کند؟	۰/۶۵۶
۱۹	به نظر شما توسعه سواحل مکران تا چه میزان موجب بهره‌وری نیروی کار و سرمایه می‌گردد؟	۰/۶۲۲
۲۰	به نظر شما توسعه سواحل مکران تا چه میزان در کاهش شاخص بیکاری اثر گذار است؟	۰/۶۵۲
۲۱	به نظر شما توسعه سواحل مکران تا چه میزان موجب کاهش هزینه‌های اجاره مسکن و غیره می‌شود؟	۰/۲۳۴
۲۲	به نظر شما توسعه سواحل مکران تا چه میزان در کاهش هزینه‌های سلامت جامعه اثر گذار است؟	۰/۵۶۳
به نظر شما هر یک از نقش‌های زیر تا چه میزان در توسعه سواحل مکران اثر گذار بوده است؟		
۲۳	انجام رزمایش‌ها و مانورهای دوجانبه و چندجانبه	۰/۴۰۲
۲۴	انجام عملیات پشتیبانی از صلح	۰/۴۳۷
۲۵	انجام تعاملات آموزشی با کشورهای دوست و همسایه	۰/۵۸۰
۲۶	انجام عملیات تخلیه غیر نظامیان در مواقع بحرانی	۰/۷۴۴
۲۷	حضور مؤثر و فعال در آب‌های آزاد	۰/۶۴۴
۲۸	انجام بازرسی و تفتیش در دریا از شناورهای مظنون	۰/۶۶۴
۲۹	انهدام هر گونه تهدید دریا پایه	۰/۶۹۶
۳۰	انجام عملیات ضد هوایی علیه تهدیدات منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای	۰/۴۸۰
۳۱	محافظت از سرمایه و منابع دریایی کشور	۰/۶۷۷

ردیف	گویه/شاخص	بار عاملی
۳۲	ارائه همکاری به اهداف دریایی در صورت نیاز	۰/۵۸۶
۳۳	برقراری امنیت خطوط مواصلاتی (همپایی کشتی‌های تجاری و نفت کش)	۰/۶۵۵
۳۴	ایفای نقش‌های امدادی در شرایط بحران و حوادث غیرمترقبه (بلایای طبیعی-سیل- زلزله و..)	۰/۶۶۵
۳۵	مبارزه با قاچاق سوخت	۰/۶۲۰
۳۶	قاچاق سلاح و مهمات مبارزه با	۰/۷۱۰
۳۷	ایجاد پایگاه امنیتی برای مقابله با دزدان دریایی	۰/۶۲۲
۳۸	عملیات احداث و توسعه اسکله دریایی	۰/۶۷۵
۳۹	ایجاد و توسعه مراکز بهداشتی و درمانی و بیمارستان‌ها و درمانگاه‌ها	۰/۴۹۱
۴۰	ایجاد زمینه مناسب برای مهاجرت معکوس	۰/۴۱۳
۴۱	احداث مدارس و مراکز آموزشی در منطقه	۰/۴۴۸
۴۲	احداث فرودگاه منطقه	۰/۵۵۶
۴۳	احداث پل و راه‌های بین‌شهری منطقه	۰/۵۷۹
۴۴	کاهش و جلوگیری آلودگی زیست‌محیطی در دریا	۰/۵۵۶

در بخش کیفی برای حصول اطمینان از روایی پژوهش یا به عبارتی دقیق بودن یافته‌ها از روش سه سوپه پژوهشگر، مشارکت کنندگان، یا خوانندگان گزارش پژوهش به شرح زیر استفاده می‌شود:

الف- تطبیق توسط مشارکت کنندگان: یعنی در این مرحله مشارکت کنندگان کدگذاری محوری را بازبینی و نظر خود را در ارتباط با آن ابراز می‌کنند.

ب- بررسی همکار: ۵ تن از اساتید و صاحب‌نظران نسبت به بررسی یافته‌ها و اظهارنظر درباره مرحله کدگذاری محوری خواهند پرداخت.

ج- به‌طور هم‌زمان از مشارکت کنندگان در تحلیل و تفسیر داده‌ها استفاده می‌شود.

بخش کمی پژوهش برای آزمون مدل ایجادشده در بخش کیفی انجام شده است. جامعه آماری در بخش کمی پژوهش شامل کلیه افسران ارشد نداجا که بر اساس آمار به تعداد ۳۰۰ نفر بوده که با استفاده از روش تصادفی و با استفاده از جدول کرجسی و مورگان، حجم نمونه ۱۸۶ نفر در نظر گرفته شد. در بخش کمی برای گردآوری داده‌ها از پرسشنامه محققان ساخته مبتنی بر مصاحبه‌های انجام شده در بخش کیفی، بهره گرفته شده است.

در این پژوهش برای بررسی روایی صوری و محتوایی توسط استاد راهنما و چند تن از اساتید دیگر تأیید گردیده است. ولی برای بررسی روایی سازه از تحلیل عاملی تأییدی با استفاده از نرم‌افزار پی آل اس استفاده نموده است.

روایی سازه به دودسته همگرا و واگرا تقسیم می‌شود:

همگرا: اثبات رابطه همگرایی بین دو متغیر به‌طوری‌که در تئوری نیز تأیید شود. واگرا: در این روش (بارهای عاملی متقابل^۱). میزان همبستگی بین شاخص‌های یک سازه با آن سازه و میزان همبستگی بین شاخص‌های یک سازه با شاخص‌های دیگر مقایسه می‌شود. در صورتی که مشخص شود میزان همبستگی بین یک شاخص با سازه دیگری غیر از سازه خود بیش‌تر از میزان همبستگی آن شاخص با سازه مربوط به خود است، روایی واگرای مدل زیر سؤال می‌رود (داوری و رضازاده، ۱۳۹۵). روایی همگرایی پژوهش حاضر در جدول ۳ ارائه شده است.

پایایی پرسشنامه از سه طریق سنجش بارهای عاملی، آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی CR بررسی می‌گردد که مقادیر بالای ۰/۴ برای بارهای عاملی و مقادیر بالای ۰/۷ در مورد دو معیار آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی بیانگر پایایی قابل قبول هست. ذکر این نکته ضروری است که CR در مدل‌سازی معادلات ساختاری معیار بهتری از آلفای کرونباخ به شمار می‌رود. به دلیل این‌که در محاسبه ضریب آلفای کرونباخ در مورد هر سازه، تمامی شاخص‌ها با اهمیت مساوی در محاسبات وارد می‌شوند درحالی‌که برای محاسبه CR، شاخص‌ها با بار عاملی بیش‌تر اهمیت زیاده‌تری دارند. این موضوع موجب می‌شود که مقادیر سازه‌ها معیار واقعی‌تر و دقیق‌تری نسبت به آلفای کرونباخ آن‌ها باشد (داوری، رضازاده: ۱۳۹۵). در این پژوهش از دو روش برای ارزیابی پایایی استفاده شده است.

چون ضرایب به‌دست آمده برای کل پرسشنامه‌ها بزرگ‌تر از ۰/۷ است؛ بنابراین پایایی پرسشنامه تأیید می‌گردد.

جدول ۳. نتایج معیار روایی همگرا

متغیرهای مکنون	میانگین واریانس استخراجی AVE>0. 5	ضریب آلفای کرونباخ (ALPHA>0/7)	ضریب پایایی ترکیبی (CR>0/7)
امنیت اقتصادی	۰/۵۹	۰/۷۴	۰/۸۱
نقش نداجا	۰/۵۵	۰/۹۱	۰/۹۲
توسعه سواحل مکران	۰/۵۰	۰/۸۰	۰/۸۵

با توجه به قضیه حد مرکزی که بیان می‌کند نمونه‌های با حجم بزرگ‌تر از ۳۰، دارای توزیع تقریباً نرمال هستند؛ بنابراین فرض بر نرمال بودن داده‌ها قرار داده شد و بر همین اساس چون توزیع t برای مقادیر $n>30$ تقریباً منطبق می‌گردد؛ بنابراین از توزیع t برای تجزیه و تحلیل داده‌های آماری بر اساس مدل‌سازی معادلات ساختاری استفاده گردید.

مدل‌سازی معادلات ساختاری یکی از روش‌های آماری است که با استفاده از یک سری معادلات ساختاری روابط متغیرها را تجزیه و تحلیل کرده و امکان مفهوم‌سازی تئوری‌های پژوهش را با استفاده از داده‌ها در قالب مدل‌های ترسیم‌شده برای محققان فراهم می‌کند. رویکرد 'PLS' یکی از رویکردهای معادلات ساختاری است که در این پژوهش از این رویکرد برای تحلیل مدل ارائه‌شده استفاده شده است. الگوریتم تحلیل مدل‌ها در روش (PLS حداقل مربعات جزئی)، شامل دو مرحله هست:

الف) مرحله اول برازش مدل‌ها را مورد بررسی قرار می‌دهد

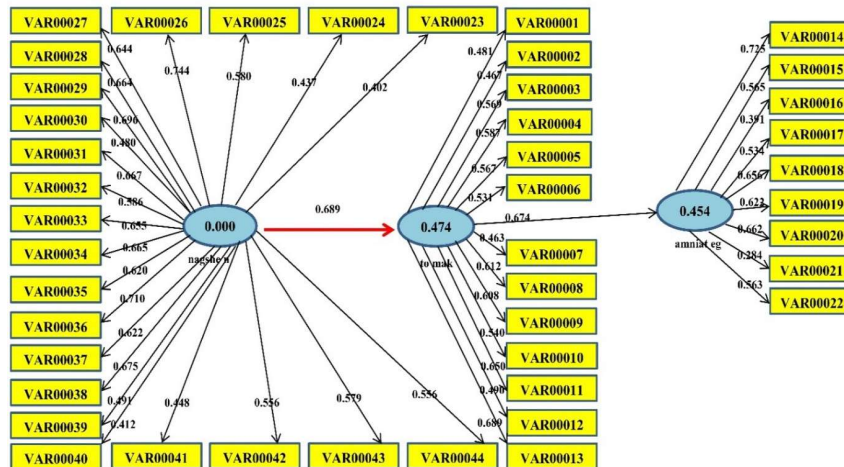
ب) مرحله دوم نسبت به آزمودن فرضیه‌ها می‌پردازد. این مرحله خود شامل سه بخش به شرح مراحل زیر است.

۱- بخش مربوط به مدل‌های اندازه‌گیری: این بخش شامل پایایی شاخص‌ها (ضریب بارهای عاملی، آلفای کرونباخ، پایایی ترکیبی، مقادیر اشتراکی)، روایی همگرا (ضریب AVE سازه‌ها) است.

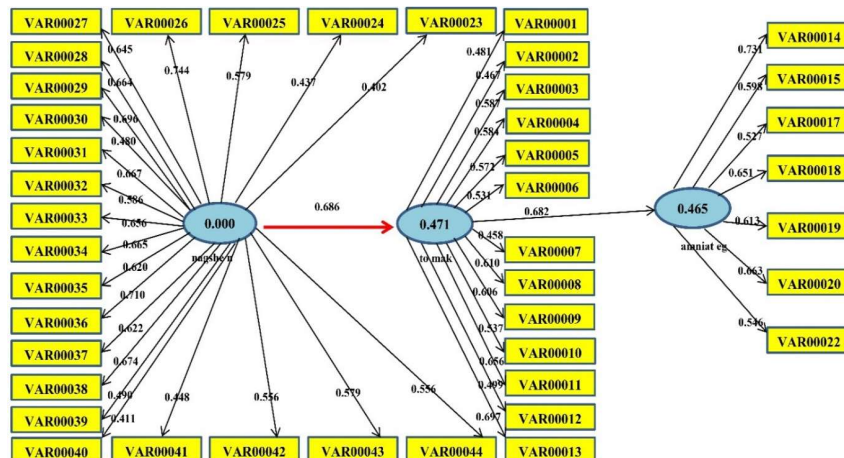
۲- بخش ساختاری: این بخش مشتمل بر ضرایب معنی‌داری (Z) مقادیر (t-value)، معیار R-Square یا R2، معیار اندازه تأثیر، معیار Q2، معیار Redundancy هست.

۳- بخش کلی مدل (اندازه‌گیری و ساختاری): این بخش شامل معیار GOF هست.

در این پژوهش متغیرهای مستقل عبارت‌اند از: نقش نداجا، توسعه سواحل مکران. متغیر وابسته: امنیت اقتصادی توسعه سواحل مکران و امنیت جنوب شرق آسیا. متغیر میانجی: توسعه سواحل مکران است. نمودار قبل و بعد از حذف گویه‌های کمتر از ۰/۴ در شکل‌های ۱ و ۲ ارائه شده است. مقدار ملاک برای مناسب بودن ضرایب بارهای عاملی، ۰/۴ هست. لایح شکل ۱ نشان‌داد که به‌غیر از گویه‌های ۱۶ و ۲۱ دارای بار عاملی بیش‌تر از ۰/۴ هست که نشان از مناسب بودن معیار است.

شکل ۱. نمودار قبل از حذف گویه‌های کمتر از ۰/۴

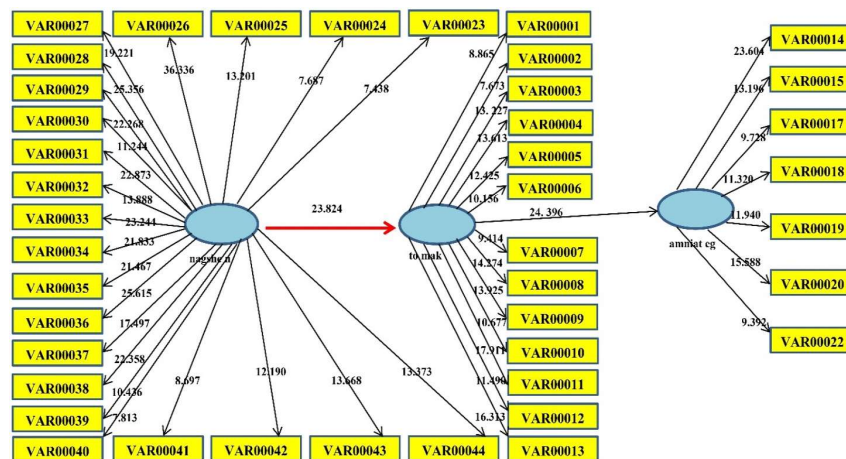
شکل ۲. نمودار بعد از حذف گویه‌های کمتر از ۰/۴

برازش مدل ساختاری

مطابق با الگوریتم تحلیل داده‌ها در روش PLS بعد از بررسی برازش مدل‌های اندازه‌گیری نوبت به برازش ساختاری پژوهش رسید. بخش مدل ساختاری برخلاف مدل‌های اندازه‌گیری، به سؤالات (متغیرهای آشکار) کاری ندارد و تنها متغیرهای پنهان همراه با روابط بین آن‌ها را بررسی می‌کند. که معیارهای ارزیابی به شرح زیر است.

الف) ضریب معنی‌داری z

معیار اول از بررسی برازش مدل ساختاری ضرایب معنی‌داری z است با توجه به مدل اجراشده، مقدار t در سطح اطمینان ۹۵ درصد در تمام متغیرها بیش‌تر از $1/96$ است بنابراین مناسب بودن مدل مورد تأیید قرار می‌گیرد شکل (۳) و جدول (۴).

شکل ۳. برازش مدل ساختاری پژوهش بر مبنای ضریب معنی‌داری Z

جدول ۴. نتایج معیار R^2 برای بررسی برازش مدل ساختاری

متغیرهای مکنون	R^2 -R Square
توسعه سواحل مکران	۰/۴۷۱۳۴۱
امنیت اقتصادی	۰/۴۶۴۷۳۴
نقش‌نداجا	-

ب) معیار R^2 -R SQUARES

دومین معیار برای بررسی برازش مدل ساختاری در یک پژوهش، ضرایب R^2 مربوط به متغیرهای پنهان درون‌زای (وابسته) مدل است. R^2 معیاری است که نشان از تأثیر یک متغیر برون‌زا بر یک متغیر درون‌زا دارد و سه مقدار $0/19$ ، $0/33$ و $0/67$ به‌عنوان ملاک برای مقادیر ضعیف، متوسط و قوی R^2 در نظر گرفته می‌شود که در این پژوهش مقدار R^2 برای متغیرها برابر جدول ۹ متوسط و قوی است.

پ) برازش مدل کلی (معیار GOF^1)

این معیار مربوط به بخش کلی مدل‌های معادلات ساختاری است. بدین معنی که توسط این معیار،

1. Goodness Of Fit

محققان می‌توانند پس از بررسی برازش بخش اندازه‌گیری و بخش ساختاری مدل کلی پژوهش خود، برازش بخش کلی را نیز کنترل نمایند. معیار GOF طبق رابطه زیر محاسبه شد که در آن *Communalities* نشانه میانگین مقادیر اشتراکیو $\overline{R^2}$ نیز مقادیر R Squares سازه‌های درون‌زای مدل است.

$$\sqrt{\text{Communalities} * \overline{R^2}} = \text{GOF}$$

جدول ۱۰. نتایج معیار GOF برای بررسی برازش بخش کلی مدل ساختاری

متغیرهای مکنون	communality	R2	GOF
توسعه سواحل مکران	۰/۳۰۶۶۲۱	۰/۴۷۱۲۴۱	۰/۳۸۰۱۲۱
امنیت اقتصادی	۰/۳۸۶۷۷۰	۰/۴۶۴۷۳۴	۰/۴۲۳۹۶۳
نقش نداجا	۰/۲۵۳۰۷۱	-	-

سه مقدار ۰/۲۵، ۰/۳۶ و ۰/۳۸ به‌عنوان مقادیر ضعیف، متوسط و قوی برای GOF است. از آنجاکه مقدار GOF در این پژوهش برابر اطلاعات جدول ۱۰ با مقدار ۰/۳۸ و ۰/۴۲ بوده و از مقدار ۰/۳۶ بیش‌تر است

بحث و نتیجه‌گیری

سواحل بکر مکران با داشتن موقعیت جغرافیایی ممتاز می‌تواند در زمینه نیل به اهداف نظامی دریایی مورد بهره‌برداری قرار گیرد. البته از طرفی دیگر، توسعه این سواحل و ایجاد شرایطی برای برقراری امنیت اقتصادی در آن بی‌ک‌موجب تقویت قدرت ملی خواهد شد. در این پژوهش هدف این بود که نداجا با توجه به توانمندی و امکانات در اختیار چگونه می‌تواند در توسعه سواحل دریایی مکران و امنیت اقتصادی جنوب شرق کشور نقش‌آفرینی کند؟ این پژوهش به لحاظ نقش بسیار مهمی که موقعیت خاص سرزمین‌های ساحلی مکران و قرارگرفتن در مسیر دسترسی به آب‌های آزاد جهان، جایگاه ویژه‌ای برای گسترش مبادلات منطقه‌ای و بین‌المللی را برای کشور ایران فراهم نموده است از اهمیت خاصی می‌تواند برخوردار باشد. پتانسیل‌های ارتباطی حمل‌ونقل دریایی و اقتصادی ازجمله ایجاد درآمد ارزی از طریق توسعه صادرات، ایجاد فرصت‌های جدید اشتغال و درآمد برای شهروندان آن منطقه، جذب سرمایه‌های خارجی و انتقال فناوری، کسب و ارتقاء مهارت‌های نیروی کار و مدیریت فنی و بازرگانی و اولویت‌های امنیتی، وجود منابع غنی دریایی، وجود مرزهای آبی و خشکی، این منطقه را کانون رشد و توسعه کشور قرار می‌دهد که غفلت از آن سبب ایجاد چالش در نظام اقتصادی و ارتباطات کشور در سطح ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی می‌گردد.

با نگاهی اجمالی به وضعیت سرزمین‌های ساحلی مکران این مهم به ذهن متبادر می‌شود که علی‌رغم

ارزش حیاتی این منطقه به لحاظ امنیتی، اقتصادی و سیاسی، متأسفانه توجه کافی به عناصر مربوط به توسعه امنیت اقتصادی از طریق توسعه دیگر عناصر قدرت ملی نگردیده است و یا اقدامی صورت نگرفته است.

پس از شناسایی مؤلفه‌های نقش نداجا و توسعه سواحل مکران و امنیت اقتصادی سه فرضیه مطابق با سؤالات پژوهش به صورت زیر مطرح گردید:

۱- نداجا با احداث مراکز آموزشی تخصص‌های دریایی و فنی و حرفه‌ای دریایی و همچنین احداث زیرساخت‌های بندری بر توسعه سواحل مکران تأثیر دارد.

۲- مؤلفه‌های توسعه سواحل مکران از قبیل (توسعه زیرساخت‌های شیلات، ایجاد و توسعه زیرساخت‌های حمل‌ونقل دریایی، جاده‌ای، ایجاد و توسعه استخراج و اکتشاف در دریا، ایجاد ظرفیت سرمایه‌گذاری خارجی) بر امنیت اقتصادی جنوب شرق کشور از طریق حداقل سازی محرومیت‌های منطقه، کاهش هزینه‌های سلامت و اشتغال‌زایی و رونق کسب‌وکار تأثیر دارد.

۳- نداجا با برقراری همپایی و امنیت خطوط مواصلاتی، اقدام هرگونه تهدید دریا پایه، تخلیه غیرنظامیان در شرایط بحرانی بر امنیت اقتصادی جنوب شرق کشور تأثیر دارد.

برای تحلیل فرضیات فوق ابتدا نسبت به اخذ برازش مدل اندازه‌گیری و مدل ساختاری مدل با کمک نرم‌افزار اقدام شد که دو شاخص به علت پایین بودن از حد استاندارد حذف گردید و نتایج فرضیه اول حاکی از آن بود که فرضیه در سطح اطمینان ۹۵ درصد تأیید می‌شود با مقدار آماره $23/8$ و مقدار ضریب 68 درصد بر توسعه سواحل مکران تأثیر دارد و به عبارتی نقش نداجا 68 درصد از توسعه سواحل مکران را تبیین می‌نماید که این نتیجه با نتایج تحقیقات سیاری و همکاران (۱۳۹۰) تعیین الگوی توسعه نقش‌های نیروی دریایی ارتش جمهوری اسلامی ایران پس از استقرار در سواحل مکران هم‌خوانی دارد.

توسعه سواحل مکران چه تأثیری بر امنیت اقتصادی جنوب شرق کشور ایران دارد؟ نتایج تحلیل این فرضیه نشان‌داد که این فرضیه در سطح اطمینان ۹۵ درصد با مقدار آماره $24/4$ و مقدار ضریب 69 درصد قابل تأیید است به عبارتی توسعه سواحل مکران 69 درصد از مقدار امنیت اقتصادی را تبیین می‌نماید. نتایج تحلیل فرضیه سه نشان می‌داد که این فرضیه در سطح اطمینان ۹۵ درصد با مقدار آماره $21/59$ و مقدار ضریب $0/36$ درصد قابل تأیید است به عبارتی توسعه سواحل مکران 36 درصد از مقدار امنیت اقتصادی را تبیین می‌نماید.

با توجه به پژوهش انجام‌شده و مطابق فرضیه اول و نظر به بار عاملی هر گویه مشخص گردید نداجا از طریق احداث مراکز آموزش‌های تخصصی و فنی حرفه‌ای دریایی در سواحل مکران می‌تواند نقش بسزایی

در توسعه این سواحل داشته باشد در این بخش دو گویه آموزش‌های تخصصی دریایی و آموزش‌های فنی و حرفه‌ای دریایی و ایجاد زیرساخت‌های بندری دارای بالاترین بار عاملی به ترتیب مقدار ۰/۶۵ و ۰/۶۱ و ۰/۵۸ گردیدند.

با توجه به پژوهش انجام شده و مطابق با فرضیه دوم مؤلفه‌های توسعه سواحل مکران از قبیل گویه‌های حداقل سازی محرومیت‌های منطقه، رقابتی شدن اقتصاد، اشتغال‌زایی و بهره‌وری نیروی کار، و کاهش هزینه‌های سلامت دارای بیش‌ترین بار عاملی به ترتیب ۰/۷۲، ۰/۶۵، ۰/۶۵، ۰/۶۲ و ۰/۵۶ بر امنیت اقتصادی منطقه تأثیرگذار می‌باشند.

هم‌چنین مطابق فرضیه سوم گویه‌های تخلیه غیرنظامیان در مواقع بحرانی، انهدام هرگونه تهدید دریا پایه، برقراری امنیت خطوط مواصلاتی، دارای بیش‌ترین بار عاملی به ترتیب ۰/۷۴، ۰/۷۱، ۰/۶۹ و ۰/۶۵ گردیدند.

پیشنهادهای کاربردی

الف) نداجا

* نداجا با پیگیری ضروریات توسعه سواحل مکران از طریق تشکیل کارگروه توسعه سواحل مکران در دولت به پیشران اقدامات زیربنایی در این منطقه تبدیل گردد.

* برگزاری همایش‌های معتبر ملی و بین‌المللی در سواحل مکران به‌منظور حضور اساتید و مسئولین و هم‌چنین برجسته‌سازی سواحل مکران در رسانه‌های ملی و بین‌المللی که زمینه جذب گردشگر و سرمایه‌گذار را در منطقه فراهم خواهد نمود.

* بهره‌برداری از امکانات و تسهیلات در اختیار نیرو برای ارائه خدمات رفاهی و درمانی برای ساکنین منطقه به‌گونه‌ای که بر مأموریت نداجا آسیب وارد ننماید.

* بهره‌گیری از ظرفیت‌های نداجا در ایجاد و توسعه زیرساخت‌ها و مراکز پیش‌گیری، بهداشتی درمانی، استاندارد (بیمارستان، درمانگاه، خانه بهداشت و...)

* به‌پای کار آوردن و استفاده از ظرفیت‌های ملی برای ایجاد و توسعه زیرساخت‌های حمل‌ونقل دریایی شامل اسکله، بارانداز، بندرگاه، لنگرگاه، و غیره (در ابعاد محلی، هاب منطقه‌ای و هاب جهانی)

* تقویت شاخص‌های دفاعی و امنیتی و افزایش احساس امنیت و اطمینان عمومی به‌منظور کسب اطمینان برای زیست و فعالیت در چارچوب طرح آمایش منطقه جنوب شرق

ب) دولت

* استفاده از ظرفیت نهادهای فرهنگی کشور برای ساخت و ایجاد جمعیت کبفی در کرانه سواحل مکران

* ایجاد و توسعه زیرساخت‌های آب (برای مصارف آشامیدنی، بهداشت، نظافت و غیره) ایجاد

و توسعه زیرساخت‌های برق (خانگی، تجاری و صنعتی) و توسعه زیرساخت‌های شبکه‌ها و پساب‌های شهری (خانگی، تجاری صنعتی) ایجاد و توسعه زیرساخت‌های حمل‌ونقل عمومی ایجاد و توسعه زیرساخت‌های صادرات آزاد (بندرهای آزاد تجاری و صنعتی) ایجاد زیرساخت‌های حمل‌ونقل هوایی شامل فرودگاه (ملی و بین‌المللی) ایجاد صنایع سبک و کارخانه‌ها و صنایع تکمیلی و تبدیلی در منطقه سیستان و بلوچستان و هرمزگان به‌منظور کاهش بیکاری و ایجاد اشتغال.

* سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی با محصولات پربازده در منطقه سیستان و بلوچستان و هرمزگان به‌عنوان عقبه سواحل مکران به‌منظور ایجاد اشتغال و جلوگیری از مهاجرت.

* تقویت توان دفاعی، انتظامی، امنیتی منطقه شرق و جنوب شرق کشور با مشارکت نداجا به‌عنوان زیربنای توسعه منطقه؛ در صورت عدم ایجاد امنیت سرمایه‌گذاری در منطقه با چالش‌های جدی روبه‌رو خواهد ساخت.

منابع و مأخذ:

- اعظمی، هادی، طبیه منش، فرشته، (۱۳۹۱). نیروی دریایی راهبردی و توسعه سواحل مکران، همایش ملی سواحل مکران، دانشگاه دریانوردی و علوم دریایی.
- جوادى ارجمند، محمدجعفر، شبانیان فرد، محمد، دهمدار، محمد مهدی (۱۳۹۵). حلقه جغرافیای سیاسی خلیج فارس و امنیت جمهوری اسلامی ایران؛ فرصت‌ها و چالش‌ها؛ چهارمین همایش دوسالانه بین‌المللی خلیج فارس، تاریخ، فرهنگ و تمدن.
- حافظ‌نیا، محمدرضا. کاویانی راد، مراد (۱۳۸۸). افق‌های جدید در جغرافیای سیاسی، تهران. سمت. ص ۲۰۶.
- حافظ‌نیا، محمدرضا (۱۳۹۵). مکران، مروارید فراموش شده سواحل جنوب ایران، اولین همایش ملی فراوری پتانسیل‌های جغرافیای سیاسی توسعه در کرانه‌های اقیانوسی جنوب شرق ایران، رهیافتی نوین برای پیوند اقتصاد ملی با اقتصاد جهانی در راستای اقتصاد مقاومتی.
- سیاری، حبیب‌الله، خانزادی، حسین. شفیعی، هادی (۱۳۹۰). تعیین الگوی توسعه نقش‌های نیروی دریایی ارتش ج. ا. ایران پس از استقرار در سواحل مکران، همایش ملی سواحل مکران و اقتدار دریایی ج. ا. ایران.
- عبدالمی، علی (۱۳۹۱). نقش سواحل مکران در امنیت منطقه و امنیت کشور و راهکارهای استفاده بهینه از این سواحل، اولین همایش ملی توسعه سواحل مکران و اقتدار دریایی جمهوری اسلامی ایران، بهمن‌ماه.
- عزتی، مرتضی. دهقان، محمدعلی (۱۳۸۷). امنیت اقتصادی در ایران. تهران: مرکز پژوهش‌های مجلس.
- فیضی، رضا، (۱۳۹۰). بررسی ظرفیت‌های جغرافیای نظامی کرانه‌های شمالی دریای عمان، (در) مجموعه مقالات همایش جغرافیا، توسعه، دفاع و امنیت در جنوب شرق کشور، دانشگاه امام حسین.
- کریمی‌پور، یدالله (۱۳۸۱). تحلیل ژئوپولیتیک نواحی بحرانی سیستان و بلوچستان، دانشنامه دکتری، تهران، دانشگاه تربیت مدرس.
- Meinesz, A., lefevere, J.R., Astier, J.M., (2003). Impact of coastal development on the infralittoral zone a long the southeastern Mediterranean shore of continental France. Marin Pollution Bulletin, 23, 343-347.